

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Микола Шинкарик
« 31 » Серпень 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА

**з дисципліни «Вікова та педагогічна психологія»
ступінь вищої освіти: молодший бакалавр
галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність: 053 Психологія
освітньо-професійна програма: «Психологія»**

кафедра психології та соціальної роботи

Форма навчання	Курс	Се-местр	Лекції (год.)	Практ. (семін.) (год.)	ІРС (год.)	Тренінг (год.)	Самост. робота студ. (год.)	Разом (год.)	Залік (сем.)	Екз. (сем.)
Денна	1	2	60	45	6	4	125	240	–	2

**Тернопіль – ТНЕУ
2020**

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми підготовки молодшого бакалавра галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, спеціальності 053 Психологія, затвердженої Вченою радою ТНЕУ (протокол № 10 від 24 червня 2020 року).

Робочу програму склав доцент кафедри психології та соціальної роботи, к.психол.н., доцент **Гірняк Андрій Несторович**.

Розглянуто та схвалено групою забезпечення спеціальності 053 Психологія, протокол № 1 від 28 серпня 2020 р.

Керівник групи
забезпечення спеціальності
д.психол.н., професор

Анатолій ФУРМАН

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ВІКОВА ТА ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ”

1. Опис дисципліни “Вікова та педагогічна психологія”

Дисципліна “Вікова та педагогічна психологія”	Галузь знань, спеціальність, СВО	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів – 8	Галузь знань – 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Статус дисципліни обов’язкова Мова навчання українська
Кількість залікових модулів – 4	спеціальність – 053 «Психологія»	Рік підготовки: <i>Денна</i> – 1 Семестр: <i>Денна</i> – 2
Кількість змістових модулів – 2	Ступінь вищої освіти – молодший бакалавр	Лекції: <i>Денна</i> – 60 год. Практичні заняття: <i>Денна</i> – 45 год.
Загальна кількість годин: <i>Денна</i> – 240		Самостійна робота: <i>Денна</i> – 129 год. Індивідуальна робота: <i>Денна</i> – 6 год.
Тижневих годин: – 16, з них аудиторних – 7,4		Вид підсумкового контролю – <i>екзамен</i>

2. Мета і завдання вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія»

2.1. Мета вивчення дисципліни.

Метою дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» є забезпечення оволодіння студентами цілісним фрагментом соціокультурного досвіду (знання, уміння, норми, цінності) у галузі педагогічної та вікової психології.

2.2. Завдання вивчення дисципліни:

- сформувані знання студентів про закономірності психічного розвитку людини на різних вікових етапах її життя;
- розкрити особливості психічного розвитку та формування особистості у процесі навчання і виховання.
- забезпечити оволодіння діагностичними та формувальними методами педагогічної та вікової психології;
- домогтися опанування студентами основними формами, методами і прийомами психолого-педагогічної роботи з наступниками щодо їх розвитку, а також методами самопізнання і саморозвитку.

Об'єкт – психокультурний розвиток різновікових груп населення.

Предмет курсу – динаміка та особливості психокультурного розвитку різновікових груп населення.

2.3 Найменування компетентностей, формування котрих забезпечує вивчення дисципліни:

- здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків;
- здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну відповідно до запиту діяльність.

2.4. Передумови для вивчення дисципліни.

Набуття студентами компетентності з курсу можливе за актуалізації їхніх знань з дисциплін «Психологія професійної діяльності», «Теорія та історія психології», «Загальна психологія».

2.5. Результати навчання.

Результати навчання даної дисципліни деталізують такі програмні результати:

- розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань;
- складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.

**Програма навчальної дисципліни:
Змістовий модуль 1. ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ**

Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.

Предмет вікової психології. Основні задачі вікової психології. Вікова періодизація: дитинство (період немовля, ранній та дошкільний вік, молодший шкільний вік), юність, дорослість, пізній (літній та старечий) вік. Основні проблеми вікової психології як науки. Донауковий період становлення вікової психології. Причини виокремлення вікової психології в окрему науку в XIX ст. Розвиток вікової психології в Україні та Росії на початку XX ст. Становлення вітчизняної школи вікової психології. Значення для розвитку вікової психології педагогічних досліджень. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо).

Методи вікової психології. Методологічна основа психологічних досліджень з вікової психології. Принципи організації експериментальних досліджень. Основні етапи та методика організації емпіричного вивчення психічних явищ.

Література [1, 2, 3, 8, 13]

Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.

Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості. Роль виховання у формуванні особистості. Феноменологія людини: прагнення до розвитку та спокою (стереотипізація); існування в двох іпостасях (соціальна одиниця та унікальна особистість); світ речей, світ знаків, світ духу. Передумови та умови психічного розвитку. Значення внутрішньої позиції для розвитку особистості. Структура самосвідомості (власне ім'я, претензія на визнання, статеві ідентифікація, психологічний вік особистості, соціальний простір особистості). Фактор середовища як умова розвитку особистості; гіпотеза спонтанної взаємодії генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже); вікова сензитивність до соціальних умов; внутрішня позиція особистості щодо фактору зовнішнього довкілля (С.Л.Рубінштейн); стихійний та усвідомлений шляхи творення особистості. Особистість як наслідок суспільних взаємин, що постають під впливом спілкування, діяльності та ціннісних орієнтацій. Механізми розвитку людини як особистості. Ідентифікація та індивідуалізація (емансипація) як механізми соціалізації особистості.

Література [4, 8, 9, 10, 21, 22]

Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.

Психологія немовляти. Новонародженість: передумови та умови психічного розвитку; безумовні рефлекси та їх значення для розвитку дитини; особливості розвитку органів відчуття; розвиток емоційної сфери; комплекс пожвавлення. Емоційно-експресивна функція спілкування та її значення для розвитку немовляти. Іграшка як засіб спілкування та психічного розвитку немовляти. Основні вікові новоутворення: почуття довіри до людини - входження у світ людських взаємин; прямоходіння; початок розуміння мови.

Психологія раннього віку. Спілкування дитини раннього віку: спілкування та мова; виникнення прагнення до самостійності; криза у спілкуванні. Пізнання в ранньому віці: розвиток предметного сприйняття та наочно-дійового мислення; особливості розвитку уяви та пам'яті. Передумови формування особистості: особливості перших уявлень про себе; виникнення елементів самосвідомості; виникнення прагнення до емансипації; криза 3-х років. Розвиток предметної діяльності; гра та продуктивні види діяльності. Основні вікові новоутворення: розвиток мовлення; розвиток знаряддєвих дій; розвиток знакової функції свідомості; входження у світ постійних речей.

Психологія дошкільного віку. Особливості спілкування: з родиною, з однолітками. Готовність дитини до школи. Розумовий розвиток: практичне оволодіння мовою та її осмислення; засвоєння логічних форм мислення; особливості розвитку уваги, пам'яті та уяви. Дитяча особистість: ім'я та його значущість; роль моральних еталонів у формуванні особистості; формування системи мотивів; особливості розвитку самосвідомості та самооцінки; особливості розвитку почуттів, волі. Основні вікові новоутворення: розвиток рефлексії, розвиток знакової функції свідомості, розвиток уявлень про відносність світу постійних речей. Предметна діяльність дошкільника. Гра як провідний вид діяльності дошкільника. Навчання в дошкільному віці.

Література [2, 5, 8, 9, 10, 12, 19, 20]

Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.

Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи. Особливості взаємин з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів. Особливості формування інтелектуальних процесів в умовах навчальної діяльності у школі: вікові особливості та можливості засвоєння й оволодіння знаннями; розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви та уваги. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості; індивідуальні відмінності в молодшому шкільному віці.

Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра: готовність до школи; загальна характеристика учбової діяльності; формування системи ставлень до школи, до вчителя, до учбових обов'язків; зміна ставлення до навчання впродовж молодшого шкільного віку. Проблема оцінки. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.

Література [1, 4, 5, 7, 11, 12, 16, 20, 23]

Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.

Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці: стимули та мотиви навчання; формування навчальних мотивів; розвиток моральних норм і правил поведінки. Зміна ставлення до навчання впродовж підліткового віку. Психологічні особливості трудової діяльності в пубертатному віці. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірительне

спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність. Статева ідентифікація. Розумовий розвиток підлітків: розвиток мовленнєвої діяльності; розвиток вищих психічних функцій (сенсорний розвиток; розвиток мислення, уваги, розвиток сприймання, спостережливості, пам'яті, уяви). Особистість підлітка: криза особистості в підлітковому віці; зміни в самосвідомості підлітків; індивідуальні відмінності. Вікові новоутворення: сензитивність до соціальних явищ; рефлексія на себе та інших; потреба в ідентифікації з однолітками та кумиром; прагнення до емансипації.

Література [1, 4, 6, 8, 10, 14, 19]

Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.

Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя (професійна орієнтація, життя в батьківській родині, вікові періоди юнацького віку); учбова діяльність в юнацькому віці (зміни ставлення до навчання; роль навчання у формуванні особистості; пізнавальна сфера та творчість в юнацькому віці); трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії, роль праці у формуванні особистості). Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою; в участі у суспільному житті, формальних і неформальних організаціях. Дружба та любов в юнацтві. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці (самовиховання, формування життєвої позиції та етичних переконань, вибір життєвої мети та шляхів її досягнення).

Література [2, 3, 4, 6, 13, 15, 22]

Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.

Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості. Періоди дорослості. Проблеми самореалізації особистості дорослого: на рівні вищих духовних форм та на рівні "гри на зниження". Суспільно-корисна праця як провідна діяльність; прагнення до нового та стереотипність у професійній діяльності. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих. Пізнавальна діяльність дорослих: пізнання як професія; пізнавальні інтереси, що не пов'язані з професійною діяльністю. Особистість дорослої людини: особливості ідентифікації з особистим "Я"; соціальна активність дорослої людини; значущість активності у професійній діяльності для розвитку людини як суб'єкта діяльності, особистості та індивідуальності. Ціннісні орієнтації та світогляд дорослої людини. Дорослість та проблема сенсу життя.

Психологія пізнього віку.

Соціальна ситуація життя людей літнього та старечого віку. Участь у професійній та суспільній діяльності; місце в родині. Періодизація пізнього віку. Вікові закономірності та психологічні особливості нормального старіння. Творчість у літньому віці; мудрість та досвід життя. Спілкування в старості: значення спілкування з однолітками; психологія ставлення літніх до дітей та

молоді. Пізнавальна діяльність: феномен ясності розуму; ставлення до проблем людства, до вічної цінності життя та неминучої фізичної смерті. Психологія безсмертя людського духу. Особистість в літньому та старечому віці: значення соціальної активності в пізньому віці; криза ідентифікації із своєю зовнішністю та фізичним "Я" в пізньому віці; психічне здоров'я в пізньому віці; психологічна готовність до старості; психологічні новоутворення літньої людини; психологічно зріла особистість у літньому та старечому віці.

Література [1, 2, 5, 8, 11, 16, 19, 20]

Змістовий модуль II. ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ

Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.

Психологічні механізми формування особистості як основне завдання психології виховання. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості. Психологічні механізми формування властивостей особистості. Нерівномірність формування психічних властивостей як джерело протиріч особистості учня. Роль родини у вихованні молодої людини. Особливості та зміст родинного виховання дитини. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

Література [2, 3, 5, 9, 14, 17, 21]

Тема 9. Психологія сімейного виховання.

Поняття та різновиди сім'ї. Характеристика сім'ї як інституту соціалізації. Сутність, функції, види, психологічні особливості родинних взаємин. Психологічні умови успіху родинного виховання. Стилі сімейного виховання. Потреба дитини в повноцінній родині. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація. Особливості статевого виховання. Проблема авторитету батьків. Виховання в діяльності. Узгодженість виховних дій батьків, родини, школи.

Література [1, 4, 6, 10, 18, 19, 23]

Тема 10. Психологія учіння.

Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології. Вітчизняні теорії учіння. Зарубіжні концепції учіння. Традиційні та інноваційні технології учіння. Етапи учбової діяльності. Психологічні умови формування вміння вчитися самостійно. Психологічні фактори, що зумовлюють успіх чи невдачу в учінні. Мотиви учіння. Полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток уміння учитися самостійно. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності. Показники сформованості ефективної учбової діяльності. Психологічні характеристики навчання.

Література [1, 7, 12, 13, 14, 18, 20]

Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.

Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників. Взаємозв'язок навчальної діяльності та сенситивних періодів розвитку психіки. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники підвищення ефективності навчального процесу. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

Література [6, 7, 9, 13, 14, 18, 20, 23]

Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.

Модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис). Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога. Функції сучасного освітянина. Творчий характер діяльності вчителя. Підготовка педагогів до проектування авторських психодидактичних засобів навчання.

Психологічний аналіз педагогічного спілкування. Стиль спілкування наставника з наступниками. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт. Етика педагога. Основні групи психологічних „бар'єрів”, що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.

Література [1, 6, 7, 9, 13, 14, 18, 20, 23]

3. Структура залікового кредиту з дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” (денна форма навчання)

Перелік тем	Кількість годин				
	Лекції	Прак-тичні заняття	Само-стійна робота	Індиві-дуальна робота	Контро-льні заходи
Змістовий модуль 1. Вікова психологія					
Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.	4	4	10	-	-
Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.	6	6	11	1	-
Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	6	4	10	-	-
Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	6	6	11	1	-
Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.	6	4	10	-	-
Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	6	6	12	1	МКР – 2 год.

Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.	6	5	11	1	-
Змістовий модуль 2. Педагогічна психологія					
Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	4	2	10	-	-
Тема 9. Психологія сімейного виховання.	4	2	10	-	-
Тема 10. Психологія учіння.	4	2	10	1	-
Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.	4	2	10	-	-
Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	4	2	10	1	РКР – 2 год.
Разом	60	45	125	6	

4. Тематика практичних занять *Практичне заняття № 1*

Тема: «Предмет і методи вікової та педагогічної психології».

Мета: забезпечити оволодіння студентами основними категоріями педагогічної та вікової психології, окреслити її методи та історичні віхи становлення як наукової дисципліни.

Питання для обговорення:

1. Предмет дослідження та основні задачі вікової психології.
2. Донауковий період становлення вікової психології.
3. Становлення вітчизняної школи вікової психології.
4. Зарубіжні течії вікової психології (неофрейдизм, біхевіоризм, гуманістична психологія тощо).
5. Методи та методологічна основа психологічних досліджень з вікової психології.
6. Принципи організації експериментальних досліджень. Основні етапи та методика організації емпіричного вивчення психічних явищ.

Рекомендована література [1, 2, 3, 8, 13, 16, 23]

Практичне заняття № 2

Тема: «Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі».

Мета: висвітлити динаміку психічного розвитку, умови та закономірності формування особистості в онтогенезі.

Питання для обговорення:

1. Основні закономірності психічного розвитку. Психічний розвиток і формування особистості.
2. Феноменологія людини.
3. Передумови та умови психічного розвитку. Структура самосвідомості.
4. Взаємодія генотипу та соціальних умов в процесі індивідуального розвитку людини (Жан Піаже). Вікова сензитивність до соціальних умов.
5. Механізми розвитку людини як особистості.

6. Вікові періодизації психічного розвитку людини (Е. Еріксон, Давидов-Ельконін).

Рекомендована література [4, 8, 9, 10, 21, 22]

Практичне заняття № 3

Тема: «Психічний розвиток дитини дошкільного віку».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування людини на вікових етапах немовляти, раннього та дошкільного віку.

Питання для обговорення:

1. Психологія немовляти.
2. Психологія раннього віку.
3. Психологія дошкільного віку.

Рекомендована література [2, 5, 8, 9, 10, 12, 19, 20]

Практичне заняття № 4

Тема: «Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в молодшому шкільному віці.

Питання для обговорення:

1. Учбова діяльність як провідний вид діяльності молодшого школяра. Гра, навчання та трудова діяльність в молодшому шкільному віці.
2. Готовність до школи. Проблема зміни соціального становища дитини, яка вступила до школи.
3. Особливості взаємин молодшого школяра з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.
4. Вплив управлінського стилю вчителя на розвиток спілкування дітей.
5. Навчання та виховання в школі як головні умови психічного розвитку молодших школярів.
6. Формування особистості дитини молодшого шкільного віку; особливості розвитку самосвідомості.

Рекомендована література [1, 4, 5, 7, 11, 12, 16, 20, 23]

Практичне заняття № 5

Тема: «Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в підлітковому віці.

Питання для обговорення:

1. Соціальна ситуація в життєдіяльності підлітка.
2. Особливості учбової та інших видів діяльності в підлітковому віці.
3. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками; інтимно-довірительне спілкування з однолітками як потреба та провідна діяльність.
4. Статева ідентифікація.
5. Розумовий розвиток та особливості формування особистості підлітка.

6. Вікові новоутворення, що виникають на пубертатному періоді розвитку особи.

Рекомендована література [1, 4, 6, 8, 10, 14, 19]

Практичне заняття № 6

Тема: «Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в юнацькому віці.

Питання для обговорення:

1. Особливості стилю життя в юнацькому віці: соціальна ситуація життя, учбова та трудова діяльність в юнацькому віці (вибір професії).

2. Особливості спілкування: з батьками, з іншими дорослими, з однолітками.

3. Потреба у спілкуванні з кумиром та референтною групою. Дружба та любов в юнацтві.

4. Розвиток особистості в юнацькому віці: особливості ідентифікації з власним "Я", самосвідомість в юнацькому віці.

Рекомендована література [2, 3, 4, 6, 13, 15, 22]

Практичне заняття № 7

Тема: «Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку».

Мета: розкрити особливості психічного розвитку та закономірності формування особи в зрілому та пізньому віці.

Питання для обговорення:

1. Соціальна ситуація життя та закономірності розвитку людини в період дорослості.

2. Проблеми самореалізації особистості дорослого. Суспільно-корисна праця як провідна діяльність.

3. Форми і методи навчання дорослих. Ділове спілкування дорослих та спілкування у виробничих групах і колективах.

4. Любов та родина як цінність. Дружні об'єднання дорослих.

5. Розвиток особистості дорослої людини. Ціннісні орієнтації, світогляд та проблема сенсу життя дорослої людини.

6. Психологічні особливості людей літнього та старечого віку. Психологічна готовність до старості.

Рекомендована література [1, 2, 5, 8, 11, 16, 19, 20]

Практичне заняття № 8

Тема: «Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості».

Мета: розкрити психологічні особливості зовнішнього і внутрішнього впливів на процес формування особистості.

Питання для обговорення:

1. Психологічні механізми формування властивостей особистості як основне завдання психології виховання.

2. Проблематика становлення та розвитку особистості у вітчизняній психології і в працях зарубіжних вчених.

3. Зв'язок діяльності та формування особистості. Потреби, мотиви, мета у розвитку особистості.

4. Особливості та зміст родинного виховання дитини.

5. Проблема управління вихованням та її психологічний зміст.

6. Самопізнання і самооцінка як основні передумови самоуправління у вихованні. Самовиховання як вища форма самоуправління.

Рекомендована література [2, 3, 5, 9, 14, 17, 21]

Практичне заняття № 9

Тема: «Психологія сімейного виховання».

Мета: ознайомити студентів із особливостями впливу сімейних і родинних взаємин на процес соціалізації підростаючого покоління.

Питання для обговорення:

1. Поняття, різновиди сім'ї та її характеристика як інституту соціалізації.

2. Родинні взаємини та психологічні умови успіху родинного виховання (проблема авторитету батьків; виховання в діяльності; узгодженість виховних дій батьків, родини, школи).

3. Стилі сімейного виховання.

4. Спадковість, самоактивність, середовище та виховання як основні чинники розвитку гармонійної особистості.

5. Психологічна небезпека гіпер- та гіпоопіки.

6. Особливості виховання дітей у неповних та неблагополучних сім'ях. Депривація.

Рекомендована література [1, 4, 6, 10, 18, 19, 23]

Практичне заняття № 10

Тема: «Психологія учіння».

Мета: ознайомити студентів із психологічними особливостями ефективного учіння як центрального феномену освітньої діяльності.

Питання для обговорення:

1. Процес учіння як теоретична та прикладна проблема педагогічної психології.

2. Традиційні та інноваційні технології учіння у працях зарубіжних та вітчизняних психологів.

3. Етапи учбової діяльності.

4. Мотиви учіння та полімотивація. Вплив пізнавального інтересу та рефлексії на розвиток уміння учитися самостійно.

5. Роль наставника у формуванні стилю та прийомів самостійної пізнавальної діяльності.

6. Показники сформованості ефективною учбовою діяльністю. Психологічні характеристики навчання.

Рекомендована література [1, 7, 12, 13, 14, 18, 20]

Практичне заняття № 11

Тема: «Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації».

Мета: ознайомити студентів з основними психологічними особливостями ефективної передачі наступникам соціокультурного досвіду за індивідуальних і групових форм навчання.

Питання для обговорення:

1. Моделі навчання. Детермінація навчальної діяльності та особливості управління освітнім процесом.

2. Провідна роль навчальної діяльності в розвитку психічних процесів, формуванні наукового світогляду і вихованні пізнавальної самостійності.

3. Проблематика здібностей в навчальній діяльності. Урахування зон актуального і потенційного розвитку наступників.

4. Взаємозв'язок навчальної діяльності та сенситивних періодів розвитку психіки.

5. Психологічні характеристики форм передачі знань. Умови і чинники підвищення ефективності навчального процесу.

6. Роль шкільного колективу в оптимізації навчально-виховного процесу і морального формування особистості.

Рекомендована література [6, 7, 9, 13, 14, 18, 20, 23].

Практичне заняття № 12

Тема: «Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя».

Мета: ознайомити студентів з ключовими психологічними параметрами ефективності діяльності педагога як організатора освітнього процесу.

Питання для обговорення:

1. Функції та модель психологічного профілю сучасного педагога (система особистісних і професійних рис).

2. Специфіка та структура педагогічної діяльності. Вимоги до професійної компетентності педагога.

3. Поняття та психологічний аналіз стилів педагогічного спілкування.

4. Психолого-педагогічні проблеми взаємодії вчителя та учнів у навчальній діяльності.

5. Формування позитивного іміджу викладача. Педагогічний такт.

6. Основні групи психологічних „бар'єрів”, що виникають між наставником і наступниками. Пропедевтика конфліктів між суб'єктами освітнього процесу.

Рекомендована література [1, 6, 7, 9, 13, 14, 18, 20, 23]

5. Комплексне практичне індивідуальне завдання

Індивідуальне завдання виконується студентами у формі письмової розробки *психолого-педагогічної характеристики студента* (зазвичай свого однокласника) за наступною схемою: 1) загальні відомості про студента; 2) характеристика наступника як суб'єкта навчальної діяльності; 3) позанавчальна та позааудиторна діяльність; 4) характеристика інтелектуальної сфери студента; 5) спрямованість особистості; 6) спілкування і взаємостосунки; 7) індивідуальні особливості студента; висновки з подальшого розвитку особистості студента; психолого-педагогічні поради студенту, батькам, викладачам.

Для виконання пропонованого індивідуального завдання студент має самостійно підібрати декілька валідних психодіагностичних методик, провести

безпосереднє обстеження обраного одnogрупника із використанням відповідного психологічного інструментарію (стимульних матеріалів), узагальнити та інтерпретувати одержані емпіричні матеріали, професійно оформити психолого-педагогічну характеристику студента як специфічний структурно унормований документ.

Також індивідуальне завдання може виконуватись у формі письмової розробки *психологічного аналізу навчального заняття* за наступною схемою: 1) загальні показники навчального заняття; 2) організація пізнавальної діяльності студентів; 3) психологічний аналіз навчальної діяльності; 4) спілкування, взаємодія наставника з наступниками; 5) висновки.

За бажанням студента зазначена індивідуальна науково-дослідна робота може замінятися іншими формами її виконання:

1. Проведення конкретно-соціологічного дослідження із складанням відповідної анкети для збору емпіричних даних і їх подальшого теоретичного узагальнення.

2. Підготовка комплексної доповіді із проблематики вікової та педагогічної психології.

3. Організація та проведення командних диспутів.

4. Складання глосарію категорій і понять із зазначеної тематики.

5. Складання бібліографії та анотацій із зазначеної тематики.

6. Моделювання різноманітних складних освітніх ситуацій та пропонування шляхів їх конструктивного вирішення засобами педагогічної та вікової психології.

7. Написання твору-роздуму на запропоновану викладачем тематику (наприклад: професіограма викладача вищої школи; психологічний портрет сучасного студента (студентки); психологічний підтекст народних приказок; психологічний потенціал гри, казки і малюнку в діагностичній та корекційній роботі з дітьми; внутрішні галактики мого індивідуального Я ...). В даному випадку оцінюватиметься адекватність використання психологічних понять, наукова проблематизація тематики, оригінальність гіпотез, самостійність мислення і креативність висловлених ідей.

Успішно виконана робота оцінюється як "зарахована". У випадку неповного висвітлення питань проекту (психолого-педагогічної характеристики) робота повертається студентові на доопрацювання. Студенти, які не виконали індивідуальну роботу або вона не зарахована викладачем, до складання іспиту з курсу "Вікова та педагогічна психологія" не допускаються.

6. Самостійна робота студентів (денна форма навчання)

№ п/п	Пропонована тематика	К-сть год.
1	Тема 1. Предмет і методи вікової та педагогічної психології.	10
2	Тема 2. Динаміка психічного розвитку та закономірності формування особистості в онтогенезі.	11
3	Тема 3. Психічний розвиток дитини дошкільного віку.	10
4	Тема 4. Психічний розвиток і формування особистості в молодшому шкільному віці.	11

5	Тема 5. Психологічні особливості розвитку та формування особистості в підлітковому віці.	10
6	Тема 6. Психологічні особливості становлення особистості в юнацькому віці.	12
7	Тема 7. Вік дорослості та особливості розвитку зрілої особистості. Психологія пізнього віку.	11
8	Тема 8. Психологія виховання і самовиховання як цілеспрямованого процесу формування особистості.	10
9	Тема 9. Психологія сімейного виховання.	10
10	Тема 10. Психологія учіння.	10
11	Тема 11. Психологія навчання і психологічні умови її оптимізації.	10
12	Тема 12. Психологія педагогічної діяльності та особистості вчителя.	10
	Всього	125

7. Тренінг з дисципліни

Тема: «Діагностика готовності старших дошкільників до навчання у школі та складання психолого-педагогічної характеристики»

Завдання тренінгу: 1) оволодіння компетентностями щодо діагностування рівня розвитку когнітивної та емоційно-вольової сфер майбутніх першокласників;

2) розробка та оформлення психолого-педагогічної характеристики особистості як специфічно нормативного документу.

Структура тренінгу

Частина тренінгу	Завдання тренінгу	Вправи	Тривалість
Вступна	Створити сприятливий психологічний простір. Засвоїти правила роботи групи. Налагодження зворотнього зв'язку “студент-група” і “група-студент”.	Знайомство. Правила. Розминка. Очікування. Вправи на рефлексію.	До 15 хв.
Основна	Оцінка рівня поінформованості щодо проблеми. Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її вирішення. Надання інформації. Засвоєння знань. Формування умінь, навичок. Підведення підсумків щодо змісту роботи.	Інтерактивні техніки. Вправи на оцінку групових процесів, стану групи.	Різниця між вступною і заключною частинами.
Заклучна	Підведення підсумків щодо процесу роботи. Оцінка отриманого досвіду. Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.	Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників. Прощання.	До 15 хв.

8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни “Вікова та педагогічна психологія” використовуються наступні методи оцінювання навчальної роботи студентів:

- поточне тестування та опитування;
- підсумкове тестування за кожним змістовим модулем;
- ректорська контрольна робота;
- оцінювання виконання КППЗ;
- підсумковий екзамен.

9. Критерії, форми поточного та підсумкового контролю

Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни “ Вікова та педагогічна психологія” визначається як середньозважена величина, залежно від питомої ваги кожної складової залікового кредиту:

Заліковий модуль 1 (підсумкове тестування)	Заліковий модуль 2 РКР (ректорська к/р)	Заліковий модуль 3 (підсумкова оцінка за КППЗ та поточне опитування)	Заліковий модуль 4 (письмовий екзамен)	Разом, %
20 %	20 %	20 %	40 %	100
Усне опитування під час занять (6 тем по 5 балів = 30 балів). Письмова робота 70 балів	Усне опитування під час занять (6 тем по 5 балів = 30 балів). Письмова робота 70 балів	1. Написання КППЗ, яке включає: підбір валідних психодіагностичних методик, аналіз та інтерпретація емпіричних даних, оформлення роботи згідно вимог = 60 балів 2. Захист КППЗ = 30 балів 3. Оцінка за тренінг =10 балів	1. Відповідь на 2 запитання, кожне з яких 40 балів. У підсумку 80 балів. 2. Розв’язання 10 тестів по 2 бали = 20 балів	

Шкала оцінювання:

За шкалою Університету	За національною шкалою	За шкалою ECTS
90–100	відмінно	A (відмінно)
85–89	добре	B (дуже добре)
75–84		C (добре)
65-74	задовільно	D (задовільно)
60–64		E (достатньо)
35–59	незадовільно	FX (незадовільно з можливістю повторного складання)
1–34		F (незадовільно з обов’язковим повторним курсом)

11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

№	Найменування	Номер теми
1.	Гірняк А.Н., Ткаченко В.Т. Методичні вказівки до вивчення курсу „Вікова та педагогічна психологія” / Методичні вказівки. – 2-ге вид., випр. і доп. Ялта: Редакційно-видавничий відділ КГУ, 2008. 68 с.	1-12
2.	Гірняк А.Н. Психокультурний розвиток як педагогічна категорія: навчально-методичне видання / Модульно-розвивальний зошит. Ялта: Редакційно-видавничий відділ КГУ, 2008. 23 с.	2-7
3.	Фурман А.В., Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2006. 360 с.	2, 8
4.	Фурман А.В. Теорія навчальних проблемних ситуацій: психолого-дидактичний аспект: Монографія. Тернопіль: Астон, 2007. 164 с.	8-12
5.	Комплекти психодидактичних методик (матриці Равена, проєктивні малюнкові методики, опитувальник Г. Айзенка, КОС-2, методика визначення акцентуацій характеру (за К. Леонгардом) тощо.	1-7
6.	Взірці оформлених психолого-педагогічних характеристик студентів і навчальних занять.	1, 2
7.	Електронний варіант лекцій	1-12
8.	Електронний варіант завдань до проведення практичних занять	1-12

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна:

1. Видра О. Г. Вікова та педагогічна психологія : навчальний посібник для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 111 с.
2. Кутішенко В. Вікова та педагогічна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 128 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія : курс лекцій : навчальний посібник для ВНЗ. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 125 с.
4. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія.: навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 264 с.
5. Сидоренко О. Б. Практикум з вікової та педагогічної психології : навчальний посібник для студентів подвійних спеціальностей з психологією. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 262 с.
6. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: навч.посіб. Київ : Каравела, 2017. 400 с.
7. Токарева Н. М. Шамне А. В. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. [для студентів вищих навчальних закладів]. Київ, 2017 548 с.

8. Ушакова І.М. Вікова психологія: курс лекцій. Харків: НУЦЗУ, 2016. 123 с.
9. Гірняк А.Н. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Вікова та педагогічна психологія» для студентів спеціальностей 053 «Психологія» та 231 «Соціальна робота». Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка», 2019. – 112 с.
10. Гірняк А. Н., Гірняк Г. С. Діалогічна взаємодія учасників освітнього процесу, як передумова та гарантія його ефективності. Guarantees and protection of fundamental human rights as the integral element of integration of Ukraine on the EU : monografia zbiorowa. Polska : Wydział Prawa i Administracji UWM w Olsztynie, 2019. P. 105–117.
11. Гірняк А. Н., Васильків О. В. Психологічні бар'єри у взаємодії викладача й студентів та шляхи їх ефективного подолання. Психологічні перспективи. 2019. Вип. 33. С. 79–90.
12. Фурман О. Є., Гірняк А. Н. Розвивальна взаємодія в освітньому закладі як сфера психологічного оргвпливу. Актуальні проблеми психології. Т. І, вип. 55. 2020. С. 66–71.
13. Renninger KA, Hidi S. The power of interest for motivation and engagement. New York, NY: Routledge, 2016.
14. 2. Steven S. Sexton Student teachers learning to think, know, feel and act like a teacher: the impact of a master of teaching and learning programme. Journal of International Scientific Publications: Educational Alternatives. 2015. Vol. 13. P. 72–85. URL: <https://www.scientific-publications.net/en/article/1000917/>
15. 3. Spector J. M., Yuen A. H. Educational Technology Program and Project Evaluation. London : Routledge, 2016. 264 p.
16. 4. Carey S., Zaitchik D., Bascandziev I. Theories of development: in dialog with Jean Piaget. Dev. Rev. 2015. Vol. 38. P. 36–54. DOI: 10.1016/j.dr.2015.07.003.

Додаткова:

17. Дзюба Т. М., Коваленко О. Г. Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навч. посіб. для студентів внз ; за ред. проф. В. Ф. Моргуна. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2013. 172 с.
18. Дуткевич Т.В. Дитяча психологія. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
19. Конвенція про права дитини (1989). URL: 5. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
20. Концепція Нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
21. Лисянська Т.Т., Лисянська Т.М., Співак Н.В., Співак Д.М. Загальна психологія: інформ. забезп. змісту практич. занять, індивід., самоств. роботи, модульного контролю знань студентів (спеціалізація «Психологія») Київ : Ін-т сучасн. підруч., 2007. 144 с.
22. Лисянська Т.М. Педагогічна психологія: Практикум. Навч. посіб. Київ : Каравела, 2016. 224 с. (Рекомендовано МОН України.).
23. Мухина В. С. Возрастная психология. Феноменология развития: учебник для студ. высш. учеб. заведений, 15-е издание. Издательский центр Академия Москва, 2015. 656 с.

24. Нова українська школа: порадник для вчителя. за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
25. Павелків Р.В. Вікова психологія: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – К.: Кондор, 2011. 468 с.
26. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2007. 422 с.
27. Талызина Н.Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. - М.: Издательский центр «Академия», 1998. 288 с.
28. Фурман А.В., Гуменюк О.Є. Психологія Я-концепції: Навчальний посібник. Львів: Новий Світ-2000, 2006. 360 с.